

ਮੁਖਵਾਕ ਨੰਬਰ ੧੪੮

[ਆਦਿ ਅੰਗ ੭੭੧]

ਸੁਹੀ ਮਹਲਾ ੩ ॥ ਜੇ ਲੋੜਹਿ ਵਰੁ ਬਾਲੜੀਏ ਤਾ ਗੁਰ ਚਰਣੀ ਚਿਤੁ ਲਾਏ ਰਾਮ ॥ ਸਦਾ ਹੋਵਹਿ ਸੋਹਾਗਣੀ ਹਰਿ ਜੀਉ ਮਰੈ ਨ ਜਾਏ ਰਾਮ ॥ ਹਰਿ ਜੀਉ ਮਰੈ ਨ ਜਾਏ ਗੁਰ ਕੈ ਸਹਜਿ ਸੁਭਾਏ ਸਾ ਧਨ ਕੰਤ ਪਿਆਰੀ ॥ ਸਚਿ ਸੰਜਮਿ ਸਦਾ ਹੈ ਨਿਰਮਲ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਸੀਗਾਰੀ ॥ ਮੇਰਾ ਪ੍ਰਭੁ ਸਾਚਾ ਸਦ ਹੀ ਸਾਚਾ ਜਿਨਿ ਆਪੇ ਆਪੁ ਉਪਾਇਆ ॥ ਨਾਨਕ ਸਦਾ ਪਿਰੁ ਰਾਵੇ ਆਪਣਾ ਜਿਨਿ ਗੁਰ ਚਰਣੀ ਚਿਤੁ ਲਾਇਆ ॥੧॥ ਪਿਰੁ ਪਾਇਅੜਾ ਬਾਲੜੀਏ ਅਨਦਿਨੁ ਸਹਜੇ ਮਾਤੀ ਰਾਮ ॥ ਗੁਰਮਤੀ ਮਨਿ ਅਨਦੁ ਭਇਆ ਤਿਤੁ ਤਨਿ ਮੈਲੁ ਨ ਰਾਤੀ ਰਾਮ ॥ ਤਿਤੁ ਤਨਿ ਮੈਲੁ ਨ ਰਾਤੀ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭਿ ਰਾਤੀ ਮੇਰਾ ਪ੍ਰਭੁ ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਏ ॥ ਅਨਦਿਨੁ ਰਾਵੇ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਅਪਣਾ ਵਿਚਹੁ ਆਪੁ ਗਵਾਏ ॥ ਗੁਰਮਤਿ ਪਾਇਆ ਸਹਜਿ ਮਿਲਾਇਆ ਅਪਣੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਰਾਤੀ ॥ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਮਿਲੈ ਵਡਿਆਈ ਪ੍ਰਭੁ ਰਾਵੇ ਰੀਂਗ ਰਾਤੀ ॥੨॥ ਪਿਰੁ ਰਾਵੇ ਰੀਂਗ ਰਾਤੜੀਏ ਪਿਰ ਕਾ ਮਹਲੁ ਤਿਨ ਪਾਇਆ ਰਾਮ ॥ ਸੋ ਸਹੇ ਅਤਿ ਨਿਰਮਲੁ ਦਾਤਾ ਜਿਨਿ ਵਿਚਹੁ ਆਪੁ ਗਵਾਇਆ ਰਾਮ ॥ ਵਿਚਹੁ ਮੋਹੁ ਚੁਕਾਇਆ ਜਾ ਹਰਿ ਭਾਇਆ ਹਰਿ ਕਾਮਣਿ ਮਨਿ ਭਾਣੀ ॥ ਅਨਦਿਨੁ ਗੁਣ ਗਾਵੈ ਨਿਤ ਸਾਚੇ ਕਥੇ ਅਕਥ ਕਹਾਣੀ ॥ ਜੁਗ ਚਾਰੇ ਸਾਚਾ ਏਕੋ ਵਰਤੈ ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਕਿਨੈ ਨ ਪਾਇਆ ॥ ਨਾਨਕ ਰੀਂਗ ਰਵੈ ਰੀਂਗ ਰਾਤੀ ਜਿਨਿ ਹਰਿ ਸੇਤੀ ਚਿਤੁ ਲਾਇਆ ॥੩॥ ਕਾਮਣਿ ਮਨਿ ਸੋਹਿਲੜਾ ਸਾਜਨ ਮਿਲੇ ਪਿਆਰੇ ਰਾਮ ॥ ਗੁਰਮਤੀ ਮਨੁ ਨਿਰਮਲੁ ਹੋਆ ਹਰਿ ਰਾਖਿਆ ਉਰਿ ਧਾਰੇ ਰਾਮ ॥ ਹਰਿ ਰਾਖਿਆ ਉਰਿ ਧਾਰੇ ਅਪਣਾ ਕਾਰਜੁ ਸਵਾਰੇ ਗੁਰਮਤੀ ਹਰਿ ਜਾਤਾ ॥ ਪ੍ਰੀਤਮਿ ਮੋਹਿ ਲਇਆ ਮਨੁ ਮੇਰਾ ਪਾਇਆ ਕਰਮ ਬਿਧਾਤਾ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵਿ ਸਦਾ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ਹਰਿ ਵਸਿਆ ਮੰਨਿ ਮੁਰਾਰੇ ॥ ਨਾਨਕ ਮੇਲਿ ਲਈ ਗੁਰਿ ਅਪੁਨੈ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਸਵਾਰੇ ॥੪॥੫॥੬॥

ਸੁਹੀ ਮਹਲਾ ੩ ॥

ਇਹ ਮੁਖਵਾਕ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਹੀ ਪੰਗਤੀ ਵਿੱਚ ਜਗਿਆਸੂ ਰੂਪ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਪਤੀ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੀ ਜੁਗਤ ਗੁਰ ਚਰਣੀ ਲਗਣ ਦੀ ਦਸਦੇ ਹਨ ਤੇ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਜੇ ਲੋੜਹਿ ਵਰੁ ਬਾਲੜੀਏ ਤਾ ਗੁਰ ਚਰਣੀ ਚਿਤੁ ਲਾਏ ਰਾਮ ॥

ਹੇ ਜਗਿਆਸੂ ਰੂਪ ਇਸਤਰੀਏ! ਜੇ ਤੂੰ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਰੂਪ ਵਰ=ਪਤੀ ਨੂੰ ਲੋੜਹਿ=ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਰਾਮ ਰੂਪ ਗੁਰ=ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ ਚਿਤ ਨੂੰ ਲਾਏ=ਲਾਉਣਾ ਕਰ। ਕਿਉਂਕਿ ਜਿੰਨੀ ਦੇਰ ਤੱਕ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ ਚਿਤ ਬਿਰਤੀ ਨਹੀਂ ਜੁੜਦੀ, ਉਨ੍ਹੀ ਦੇਰ ਤੱਕ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋਣੀ ਕਠਿਨ ਹੈ। **ਪ੍ਰਸ਼ਨ**—ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਚਰਨ ਕਿਹੜੇ ਹਨ ? **ਉੱਤਰ**—ਨਿਰਗੁਨ ਸਰੂਪ ਵਿੱਚ ਅਧਿਸ਼ਠਾਨ ਰੂਪ ਚਰਨ ਹਨ ਤੇ ਸਰਗੁਣ ਸਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਤੱਖ ਚਰਨ ਹਨ :

ਯਥਾ— **ਜਿਥੇ ਬਾਬਾ ਪੈਰ ਧਰੈ ਪੂਜਾ ਆਸਣੁ ਥਾਪਣਿ ਸੋਆ ॥** [ਭਾ: ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਵਾਰ ੧, ਪਉੜੀ ੨੭]

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਸਰਗੁਣ ਸਰੂਪ ਵਿੱਚ ਜਿਥੇ-ਜਿਥੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਪਵਿੱਤਰ ਚਰਨ ਕਵਲ ਪਾਏ ਹਨ, ਉਥੇ-ਉਥੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਸਾਹਿਬ ਬਣ ਗਏ ਹਨ, ਜਿਥੋਂ ਭੁਖਿਆਂ ਨੂੰ ਅੰਨ, ਨੰਗਿਆਂ ਨੂੰ ਬਸਤਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੇ

ਹਨ ਅਤੇ ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਨੂੰ ਆਤਮਿਕ ਤ੍ਰਿਪਤੀ ਵਾਸਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਪਾਠ, ਕਥਾ, ਕੀਰਤਨ ਦੀ ਦਾਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਬਾਣੀ ਰੂਪ ਅਤੇ ਨਾਮ ਰੂਪ ਚਰਨ ਹਨ।

ਯਥਾ— ੧. ਹਿਰਦੈ ਚਰਣ ਸਬਦੁ ਸਤਿਗੁਰ ਕੋ ਨਾਨਕ ਬਾਂਧਿਓ ਪਾਲ ॥ [ਧਨਾਸਰੀ ਮਹਲਾ ੪, ਅੰਗ ੬੮੦]

੨. ਚਿਤ ਚਰਨ ਨਾਮ ॥

[ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ, ਅੰਗ ੯]

੩. ਮਾਈ ਚਰਨ ਗੁਰ ਮੀਠੇ ॥

ਫਡੈ ਭਾਗਿ ਦੇਵੈ ਪ੍ਰਮੇਸਰੁ ਕੋਟਿ ਫਲਾ ਦਰਸਨ ਗੁਰ ਡੀਠੇ ॥ [ਟੋਡੀ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੭੧੭]

ਚਰਨਾਂ ਦਾ ਅਨੰਦ ਜਿਸ-ਜਿਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਸ ਅਨੰਦ ਨੂੰ ਉਹ ਹੀ ਅਨੁਭਵ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਯਥਾ— ਕਬੀਰ ਚਰਨ ਕਮਲ ਕੀ ਮਉਜ ਕੋ ਕਹਿ ਕੈਸੇ ਉਨਮਾਨ ॥

ਕਹਿਬੇ ਕਉ ਸੋਭਾ ਨਹੀ ਦੇਖਾ ਹੀ ਪਰਵਾਨੁ ॥

[ਸਲੋਕ ਕਬੀਰ ਜੀ, ਅੰਗ ੧੩੭੦]

ਜੋ ਗੁਰਮੁਖ ਜਨ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਰੂਪ, ਵਾ—ਨਾਮ ਰੂਪ ਚਰਨਾਂ ਕਮਲਾਂ ਨੂੰ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਧਿਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰਕ ਤੇ ਮਾਨਸਿਕ ਸਾਰੇ ਹੀ ਰੋਗ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਯਥਾ— ਗੁਰ ਕੇ ਚਰਣ ਕਮਲ ਮਨ ਧਿਆਇ ॥ ਦੁਖੁ ਦਰਦੁ ਇਸੁ ਤਨ ਤੇ ਜਾਇ ॥

[ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੭੪੧]

ਜਿਸ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ ਚਿਤ ਲਗ ਜਾਵੇ, ਉਹ ਸਮਾਂ ਹੀ ਸੋਭਨੀਕ ਹੈ।

ਯਥਾ— ੧. ਗੁਰ ਕੈ ਚਰਣਿ ਚਿਤੁ ਲਾਗਾ ॥ ਧੰਨਿ ਧੰਨਿ ਸੰਜੋਗੁ ਸਭਾਗਾ ॥

[ਰਾਮਕਲੀ ਮਃ ੫, ਅੰਗ ੮੯੮]

੨. ਗੁਰ ਕੇ ਚਰਣ ਮਨ ਮਾਹਿ ਵਸਾਇ ॥ ਦੁਖੁ ਅਨੇਰਾ ਅੰਦਰੁ ਜਾਇ ॥

[ਪ੍ਰਭਾਤੀ ਮਹਲਾ ੩, ਅੰਗ ੧੩੩੫]

੩. ਕੀਨੀ ਦਇਆ ਗੋਪਾਲ ਗੁਸਾਈ ॥ ਗੁਰ ਕੇ ਚਰਣ ਵਸੇ ਮਨ ਮਾਹੀ ॥

[ਮਾਝ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੧੦੭]

ਜਦੋਂ ਉਹ ਗੋਪਾਲ ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਦਇਆ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਕਰੇ, ਉਦੋਂ ਹੀ ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨ ਮਨ ਵਿੱਚ ਆ ਕੇ ਵਸਦੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨ ਮਨ ਵਿੱਚ ਵਸਣ ਨਾਲ ਜੰਮਣ ਮਰਨ ਦਾ ਦੁਖ ਅਤੇ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦਾ ਹਨੇਰਾ ਅੰਤਹਕਰਨ ਤੋਂ ਦੂਰ ਹੋ ਕੇ ਸਰੂਪ ਦੀ ਲਖਤਾ ਤੇ ਤਿੰਨੋਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸੋਝੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਸਾਖੀ ਭਾਈ ਸਾਂਈ ਦਾਸ ਤੇ ਬੀਬੀ ਰਾਮੋ ਜੀ ਦੀ—ਮੀਰੀ ਪੀਰੀ ਦੇ ਮਾਲਕ ਛੇਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਭਾਈ ਕੀ ਡਰੋਲੀ ਭਾਈ ਸਾਂਈ ਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਬਿਰਾਜੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਗਰਮੀਆਂ ਦੇ ਦਿਨ ਸਨ। ਭਾਈ ਸਾਂਈ ਦਾਸ ਜੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਬੀਬੀ ਰਾਮੋ ਜੀ (ਜੋ ਸੰਸਾਰਕ ਰਿਸ਼ਤੇ ਵਲੋਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਮਹਿਲ ਮਾਤਾ ਦਮੋਦਰੀ ਜੀ ਦੇ ਭੈਣ ਜੀ ਸਨ) ਹਜ਼ੂਰ ਨੂੰ ਪੱਖਾ ਝਲ ਰਹੇ ਹਨ। ਕੀ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਕੇਸਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਪਾਣੀ ਨਿਕਲਿਆ। ਬੀਬੀ ਰਾਮੋ ਜੀ ਨੇ ਸਾਂਈ ਦਾਸ ਜੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਬੜੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਪੱਖਾ ਝਲ ਰਹੀ ਹਾਂ, ਇਹ ਪਸੀਨਾ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਭਾਈ ਸਾਂਈ ਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਉਦੋਂ ਹੀ ਬੀਬੀ ਰਾਮੋ ਜੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੂੰ ਚੁੱਪ ਕਰਕੇ ਪੱਖਾ ਕਰੀ ਚੱਲ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤਾਂ ਸਿੱਖ ਦਾ ਡੁੱਬਦਾ ਹੋਇਆ ਜਗਾਜ਼ ਬੰਨੇ ਲਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਇਹ ਬਚਨ ਸੁਣਦੇ ਸਾਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਠ ਬੈਠੇ ਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਸਾਡੀਆਂ ਗੁਪਤ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲੱਗ ਪਏ ਹੋ। ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਇਥੇ ਤੁਹਾਡੇ ਪਾਸ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣਾ, ਗੁਰੂ ਕੀ ਨਗਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ। ਸੋ ਜਿਸ ਨੂੰ ਹਜ਼ੂਰ ਆਪਣੇ ਚਰਨਾਂ ਕਮਲਾਂ ਨਾਲ ਲਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ

ਜੋ ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਵਸਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਅੰਗ-ਸੰਗ ਹੋ ਕੇ ਸਹਾਇਤਾ, ਤਿੰਨੋਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸੋਝੀ ਅਤੇ ਮਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਅਨੁਸਾਰ ਸਾਰੇ ਹੀ ਫਲਾਂ ਦੀ ਦਾਤਿਤ ਬਖਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਯਥਾ— ਗੁਰ ਕੇ ਚਰਨ ਹਿਰਦੈ ਵਸਾਏ ॥ ਮਨ ਚਿੰਤਤ ਸਗਲੇ ਫਲ ਪਾਏ ॥

[ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੩੯੫]

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੇ ਦੇਵੀ ਦਾਸ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਧਰਿਆ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਆ ਕੇ ਦੇਵੀ ਦਾਸ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਤੋਂ ਚਰਨਾਂ 'ਤੇ ਪੱਟੀਆਂ ਬੰਨ੍ਹੀਆਂ ਪੁੱਛਣ ਤੋਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਆਖਿਆ ਕਿ ਤੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਸਾਡੇ ਚਰਨ ਵਸਾਏ ਹੋਏ ਸਨ, ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਇਹ ਦੁਖ ਆਪਣੇ ਚਰਨਾਂ ਉਪਰ ਸਹਾਰਿਆ ਹੈ, ਤੈਨੂੰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਿੱਤਾ, ਤੇਰੀਆਂ ਅੱਖੀਆਂ 'ਤੇ ਤੇਰਾ ਸਰੀਰ ਸਾਬਤ ਰੱਖਿਆ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਦਇਆ ਹੀਨ ਭੀਮ ਚੰਦ ਨੇ ਜਲਾਦਾਂ ਪਾਸੋਂ ਤੇਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਗਰਮ ਸਲਾਈਆਂ ਫਿਰਵਾ ਕੇ ਪਹਾੜ ਤੋਂ ਰੋੜ੍ਹ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਸੋ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਜਗਿਆਸੂ ਰੂਪ ਔਰਤ ਨੂੰ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੇ ਤੂੰ ਪਤੀ ਰੂਪ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਦੇ ਨਿਰਗੁਨ ਸਰੂਪ ਵਿੱਚ ਅਧਿਸ਼ਠਾਨ ਰੂਪ ਚਰਨ, ਵਾ—ਨਾਮ ਰੂਪ ਚਰਨ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਵਸਾਉਣਾ ਕਰ।

ਸਦਾ ਹੋਵਹਿ ਸੋਹਾਗਣੀ ਹਰਿ ਜੀਉ ਮਰੈ ਨ ਜਾਏ ਰਾਮ ॥

ਫਿਰ ਤੂੰ ਸਦਾ ਹੀ ਸੋਹਾਗਣੀ=ਸੋਹਾਗਵੰਤੀ, ਭਾਵ ਸੁਹਾਗ ਵਾਲੀ ਹੋਵਹਿ=ਹੋਵੇਂਗੀ, ਉਹ ਹਰਿ=ਹਰ ਇੱਕ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਤੇ ਪਾਪਾਂ ਨੂੰ ਹਰਣ ਵਾਲਾ ਰਾਮ=ਰਮਿਆ ਹੋਇਆ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਜੀਉ=ਜੀ ਕਦੇ ਮਰੈ ਨ=ਮਰਦਾ ਨਹੀਂ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਜਾਇ=ਜਨਮਦਾ ਹੈ।

ਯਥਾ— ਸਦਾ ਸੁਹਾਗੁ ਸੁਹਾਗਣੀ ਜੇ ਚਲਹਿ ਸਤਿਗੁਰ ਭਾਇ ॥

ਸਦਾ ਪਿਰੁ ਨਿਹਚਲੁ ਪਾਈਐ ਨਾ ਓਹੁ ਮਰੈ ਨ ਜਾਇ ॥ [ਸਿਰੀਰਾਗ ਮਹਲਾ ੩, ਅੰਗ ੬੬]

ਜੋ ਜਗਿਆਸੂ ਰੂਪ ਔਰਤ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਸੁਭ ਗੁਣਾਂ ਰੂਪ ਸੀਗਾਰ ਨੂੰ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਪਤੀ ਰੂਪ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਭਾਉਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਹੀ ਸੋਹਾਗ ਵਾਲੀ ਹੈ।

ਯਥਾ— ੧. ਸਦਾ ਸੋਹਾਗਣਿ ਜੋ ਪ੍ਰਭ ਭਾਵੈ ॥ ਗੁਰ ਸਬਦੀ ਸੀਗਾਰੁ ਬਣਾਵੈ ॥

[ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੩, ਅੰਗ ੩੬੩]

੨. ਸਦਾ ਸੁਹਾਗਣਿ ਜਾ ਸਤਿਗੁਰ ਸੇਵੇ ਗੁਰ ਕੈ ਅੰਕਿ ਸਮਾਈਐ ॥

[ਗਉੜੀ ਮ: ੩, ਅੰਗ ੨੪੪]

੩. ਸੋਹਾਗਣੀ ਸੀਗਾਰੁ ਬਣਾਇਆ ਗੁਣ ਕਾ ਗਲਿ ਹਾਰੁ ॥

[ਆਸਾ ਮ: ੩, ਅੰਗ ੪੨੬]

ਜਗਿਆਸੂ ਰੂਪ ਸੋਹਾਗਣ ਨੇ ਪਤੀ ਰੂਪ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨਾਲ ਮਨ ਬਾਣੀ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰੇਮ ਲਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਸਵਾਰਨਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਯਥਾ— ਸੋਹਾਗਣੀ ਆਪਿ ਸਵਾਰੀਓਨੁ ਲਾਇ ਪ੍ਰੇਮ ਪਿਆਰੁ ॥

[ਆਸਾ ਮ: ੩, ਅੰਗ ੪੨੬]

ਪਰ ਉਸ ਸੋਹਾਗਣ ਨੇ ਹੀ ਪਤੀ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਪਾਇਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਾ ਭਾਵ ਹੰਕਾਰ ਨੂੰ ਅੰਤਹਕਰਨ ਵਿੱਚੋਂ ਗਵਾਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਯਥਾ— ਸੋਹਾਗਣੀ ਸਦਾ ਪਿਰੁ ਪਾਇਆ ਹਉਮੈ ਆਪੁ ਗਵਾਇ ॥

[ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੩, ਅੰਗ ੪੨੮]

ਹਰਿ ਜੀਉ ਮਰੈ ਨ ਜਾਏ ਗੁਰ ਕੈ ਸਹਜਿ ਸੁਭਾਏ ਸਾ ਧਨ ਕੰਤ ਪਿਆਰੀ ॥

ਉਹ ਹਰਿ ਜੀਉ ਮਰੈ=ਨਾ ਮਰਦਾ ਹੈ ਨ ਜਾਏ=ਨਾ ਜੰਮਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਜਗਿਆਸੂ ਰੂਪ ਔਰਤ ਗੁਰ ਕੈ=ਗੁਰਾਂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਰਹੇਗੀ ਤਾਂ ਉਹ ਸਹਜਿ=ਸੁਤੇ ਹੀ ਲੋਕ ਪ੍ਰਲੋਕ ਵਿੱਚ ਸੁਭਾਏ=ਸੁਭਾਇਮਾਨ ਹੋਵੇਗੀ। ਸਾ=ਉਹ ਜਗਿਆਸੂ ਰੂਪ ਧਨ=ਇਸਤਰੀ ਕੰਤ=ਪਤੀ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਪਿਆਰੀ ਲਗਦੀ ਹੈ।

ਸਚਿ ਸੰਜਮਿ ਸਦਾ ਹੈ ਨਿਰਮਲ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਸੀਗਾਰੀ ॥

ਅਨਵੇਂ ਗੀਤ ਅਨੁਸਾਰ—ਜੋ ਗੁਰ ਕੈ=ਗੁਰਾਂ ਦੇ ਸਬਦਿ=ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਸਾਧਨਾਂ ਨਾਲ ਸਿੰਗਾਰੀ ਗਈ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਸੰਜਮਿ=ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਦਾ ਰੋਕਣਾ ਸੱਚਾ ਹੈ ਤੇ ਮਨ ਵੀ ਸਦਾ ਨਿਰਮਲ=ਨਿਰ=ਰਹਿਤ, ਮਲ=ਮੈਲ, ਭਾਵ ਵਿਕਾਰਾਂ ਰੂਪ ਮੈਲ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ।

ਮੇਰਾ ਪ੍ਰਭੁ ਸਾਚਾ ਸਦ ਹੀ ਸਾਚਾ ਜਿਨਿ ਆਪੇ ਆਪੁ ਉਪਾਇਆ ॥

ਉਸ ਦਾ ਇਹ ਨਿਸਚਾ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰਾ ਪ੍ਰਭੁ=ਰੱਖਿਅਕ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਸਾਚਾ=ਸੱਚਾ ਹੈ ਤੇ ਜੋ ਸੰਕਲਪ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਸਦ ਹੀ=ਸਦਾ ਹੀ ਸਾਚਾ=ਸੱਚਾ ਹੈ। ਜਿਨਿ=ਜਿਸ ਨੇ ਆਪੇ ਆਪੁ=ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ ਹੀ ਜਗਤ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਇੱਕ ਤੋਂ ਅਨੇਕ ਰੂਪ ਹੋਣਾ ਚਾਹਿਆ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਮਾਇਆ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਤੇ ਫੇਰ ਮਾਇਆ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸ਼ਕਤੀ ਤੋਂ ਤਿੰਨ ਗੁਣ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ :

ਯਥਾ— ਏਕਾ ਮਾਈ ਜੁਗਤਿ ਵਿਆਈ ਤਿਨਿ ਚੇਲੇ ਪਰਵਾਣੁ ॥

ਇਕੁ ਸੰਸਾਰੀ ਇਕੁ ਭੰਡਾਰੀ ਇਕੁ ਲਾਇ ਦੀਬਾਣੁ ॥

[ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ, ਅੰਗ ੭]

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮ—(੧) ਰਜੋ ਗੁਣ, (੨) ਸਤੋ ਗੁਣ, (੩) ਤਮੋ ਗੁਣ। (੧) ਰਜੋ ਗੁਣੀ ਦੇਵਤਾ ਬ੍ਰਹਮਾ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਰਚਨ ਦਾ ਕੰਮ ਸੌਂਪਿਆ। (੨) ਸਤੋ ਗੁਣੀ ਦੇਵਤਾ ਵਿਸ਼ਨੂੰ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਭਨਾਂ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਰਿਜਕ, ਰੋਜ਼ੀ ਦੇਣ ਦਾ ਕੰਮ ਸੌਂਪਿਆ। ਚਾਹੇ ਕੋਈ ਔਖੀ ਤੋਂ ਔਖੀ ਜਗ੍ਹਾ ਪੱਥਰ ਆਦਿਕ ਵਿੱਚ ਜੀਵ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ (ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪੱਥਰ ਦਾ ਕੀੜਾ) ਤਿਸ ਜਗ੍ਹਾ ਹੀ ਇਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਰੋਜ਼ੀ ਪਹੁੰਚਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਯਥਾ— ਸੈਲ ਪਥਰ ਮਹਿ ਜੰਤ ਉਪਾਇ ਤਾ ਕਾ ਰਿਜਕੁ ਆਗੈ ਕਰਿ ਧਰਿਆ ॥

[ਗੁਜਰੀ ਮ: ੫, ਅੰਗ ੧੦]

(੩) ਤਮੋ ਗੁਣੀ ਦੇਵਤਾ ਸ਼ਿਵ ਜੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਸਮੇਟਣ ਦਾ ਅਥਵਾ :—ਲੈਅ ਕਰਨ ਦਾ ਕੰਮ ਸੌਂਪਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਸਮੇਟ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਸਮੇਟਦਾ ਉਦੋਂ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਕਿਸੇ ਜੀਵ ਦੀ ਅਵਸਥਾ; ਉਮਰ ਪੂਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਹੁਕਮ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਇਹ ਤਿੰਨੇ ਗੁਣ ਤਿੰਨੇ ਦੇਵਤੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਉਹ ਮੇਰਾ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਮਨ ਬਾਣੀ ਕਰਕੇ ਸੱਚਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਨਾਨਕ ਸਦਾ ਪਿਰੁ ਰਾਵੇ ਆਪਣਾ ਜਿਨਿ ਗੁਰ ਚਰਣੀ ਚਿਤੁ ਲਾਇਆ ॥੧॥

ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਸਦਾ ਹੀ ਆਪਣਾ=ਆਪਣੇ ਪਿਰ=ਪਤੀ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਅਨੰਦ ਸੁਖ ਨੂੰ ਰਾਵੇ=ਭੋਗਦੀ, ਭਾਵ ਮਾਣਦੀ ਹੈ, ਜਿਨਿ=ਜਿਸ ਨੇ ਗੁਰਾਂ ਦੇ ਚਰਣੀ=ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਚਿਤੁ ਲਾਇਆ ਹੈ। ਜਿਸ ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਚਿਤ, ਮਨ ਵਿੱਚ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਕਮਲਾਂ ਦੀ ਓਟ, ਭਾਵ ਆਸਰਾ ਤੱਕਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਭਗਤ ਜਨ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਤਰੇ ਹਨ।

ਯਥਾ— ਚਰਨ ਕਮਲ ਕੀ ਓਟ ਉਧਰੇ ਸਗਲ ਜਨ ॥

ਸੁਣਿ ਪਰਤਾਪੁ ਗੋਵਿੰਦ ਨਿਰਭਉ ਭਏ ਮਨ ॥

[ਜੈਤਸਰੀ ਕੀ ਵਾਰ ਮਃ ੫, ਅੰਗ ੭੦੯]

ਇਸ ਲਈ ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਕਮਲਾਂ ਦਾ ਹੀ ਆਸਰਾ ਮੰਗਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਸੁਭ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਖਜ਼ਾਨੇ ਨੂੰ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ।

ਯਥਾ— ੧. ਚਰਨ ਕਮਲ ਕਾ ਆਸਰਾ ਪ੍ਰਭ ਪੁਰਖ ਗੁਣਤਾਸੁ ॥

[ਬਿਲਾਵਲ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੮੧੮]

੨. ਚਰਣ ਕਮਲ ਕਾ ਆਸਰਾ ਦੀਨੋ ਪ੍ਰਭਿ ਆਪਿ ॥

[ਬਿਲਾਵਲ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੮੧੭]

ਪਿਰੁ ਪਾਇਅੜਾ ਬਾਲੜੀਏ ਅਨਦਿਨੁ ਸਹਜੇ ਮਾਤੀ ਰਾਮ ॥

ਹੇ ਭਾਈ ਜਨੋ ! ਜਿਸ ਬਾਲੜੀਏ=ਅਗਿਆਤ ਬੇ-ਸਮਝ ਜਗਿਆਸੂ ਰੂਪ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਰੂਪ ਪਿਰੁ=ਪਤੀ ਨੂੰ ਪਾਇਅੜਾ=ਪਾਇਆ ਹੈ, ਉਹ ਅਨਦਿਨ=ਰਾਤ ਦਿਨ ਸਹਜੇ=ਸੁਤੇ ਸਿਧ ਰਾਮ=ਰਮੇ ਹੋਏ ਰਾਮ ਵਿੱਚ ਮਾਤੀ=ਮਸਤ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।

ਗੁਰਮਤੀ ਮਨਿ ਅਨਦੁ ਭਇਆ ਤਿਤੁ ਤਨਿ ਮੈਲੁ ਨ ਰਾਤੀ ਰਾਮ ॥

ਹੇ ਭਾਈ ! ਗੁਰਮਤੀ=ਗੁਰਾਂ ਦੀ ਮਤੀ=ਸਿਖਿਆ ਕਰਕੇ ਉਸਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਅਨਦੁ=ਅਨੰਦ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤੇ ਰਾਮ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਉਸਦੇ ਤਨਿ=ਸਰੀਰ ਵਿੱਚ ਰਾਤੀ=ਰੱਤੀ ਭਰ ਵੀ ਪਾਪ ਰੂਪ, ਵਾ—ਵਿਕਾਰਾਂ ਰੂਪ ਮੈਲੁ ਨ=ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਤਿਤੁ ਤਨਿ ਮੈਲੁ ਨ ਰਾਤੀ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭਿ ਰਾਤੀ ਮੇਰਾ ਪ੍ਰਭੁ ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਏ ॥

ਉਸਦੇ ਤਨਿ=ਸਰੀਰ ਵਿੱਚ ਰਾਤੀ=ਰੱਤੀ ਭਰ ਵੀ ਮੈਲੁ ਨਹੀਂ ਹੈ ਤੇ ਹਰਿ=ਹਰੀ ਪ੍ਰਭੁ=ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਰੰਗ ਵਿੱਚ ਰਾਤੀ=ਮਿਲੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਨੂੰ ਮੇਰਾ ਰੱਖਿਅਕ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਆਪਣੇ ਮੇਲ ਨਾਲ ਮਿਲਾਏ=ਮਿਲਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

ਅਨਦਿਨੁ ਰਾਵੇ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਅਪਣਾ ਵਿਚਹੁ ਆਪੁ ਗਵਾਏ ॥

ਉਹ ਅਨਦਿਨੁ=ਰਾਤ ਦਿਨ ਆਪਣੇ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭੁ=ਹਰੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਅਨੰਦ ਨੂੰ ਰਾਵੇ=ਭੋਗਦੀ, ਵਾ—ਮਾਣਦੀ ਹੈ ਤੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚੋਂ ਆਪੁ=ਆਪਾ ਭਾਵ ਹੰਕਾਰ ਗੁਆ ਕੇ ਉਸ ਨੇ ਆਪੁ ਗਵਾਏ=ਆਸੁਰੀ ਗੁਣ ਗਵਾਏ ਹਨ।

ਗੁਰਮਤਿ ਪਾਇਆ ਸਹਜਿ ਮਿਲਾਇਆ ਅਪਣੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਰਾਤੀ ॥

ਜਿਸ ਨੇ ਗੁਰਮਤਿ=ਗੁਰ ਸਿਖਿਆ ਨੂੰ ਪਾਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਸਦਾ ਸਹਜਿ=ਗਿਆਨ ਨਾਲ ਮਿਲਾਇਆ=ਮਿਲਾਪ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਗਿਆਨ ਕਰਕੇ ਉਹ ਫਿਰ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੀਤਮ=ਪਿਆਰੇ ਪਤੀ ਨਾਲ ਰਾਤੀ=ਮਿਲੀ ਹੈ।

ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਮਿਲੈ ਵਡਿਆਈ ਪ੍ਰਭੁ ਰਾਵੇ ਰੰਗਿ ਰਾਤੀ ॥੨॥

ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਸ ਨੂੰ ਨਾਮ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਮਿਲੈ=ਮਿਲੀ ਹੈ, ਉਹ ਨਾਮ ਦੇ ਰੰਗਿ=ਪ੍ਰੇਮ, ਵਾ—ਅਨੰਦ ਵਿੱਚ ਰਾਤੀ=ਮਿਲੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।

ਪਿਰੁ ਰਾਵੇ ਰੰਗਿ ਰਾਤੜੀਏ ਪਿਰ ਕਾ ਮਹਲੁ ਤਿਨ ਪਾਇਆ ਰਾਮ ॥

ਜੋ ਰੰਗਿ=ਪ੍ਰੇਮ ਵਿੱਚ ਰਾਤੜੀਏ=ਰੰਗੀ, ਰੱਤੀ, ਤਦਾਕਾਰ ਹੋਈ ਪਤੀ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਰਾਵੇ=ਉਚਾਰਦੀ, ਵਾ—ਸਿਮਰਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਨੇ ਰਾਮ ਰੂਪ ਪਤੀ ਦਾ ਮਹਲੁ=ਸਰੂਪ ਪਾਇਆ ਹੈ।

ਸੋ ਸਹੋ ਅਤਿ ਨਿਰਮਲੁ ਦਾਤਾ ਜਿਨਿ ਵਿਚਹੁ ਆਪੁ ਗਵਾਇਆ ਰਾਮ ॥

ਸੋ=ਉਹ ਸਹੋ=ਪਤੀ ਰਾਮ=ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਅਤਿ=ਵੱਡਾ, ਵਾ—ਅਤਸੈ ਕਰਕੇ ਨਿਰਮਲ=ਪਵਿੱਤਰ ਤੇ ਦਾਤਾ ਹੈ। ਪਰ ਮਿਲਦਾ ਉਸਨੂੰ ਹੈ ਜਿਨਿ=ਜਿਸ ਨੇ ਅੰਤਹਕਰਨ ਵਿਚਹੁ=ਵਿੱਚੋਂ ਆਪੁ=ਹੰਕਾਰ (ਆਪਾ ਭਾਵ) ਗਵਾਇਆ ਹੈ।

ਵਿਚਹੁ ਮੋਹੁ ਚੁਕਾਇਆ ਜਾ ਹਰਿ ਭਾਇਆ ਹਰਿ ਕਾਮਣਿ ਮਨਿ ਭਾਣੀ ॥

ਜਾ=ਜਿਸ ਨੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚੋਂ ਮੋਹ ਨੂੰ ਚੁਕਾਇਆ=ਚੁਕਿਆ, ਭਾਵ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਹ ਕਰਤਬ ਹਰਿ=ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਭਾਇਆ=ਭਾ ਗਿਆ, ਤਾਂ ਫਿਰ ਇਹ ਜਗਿਆਸੂ ਰੂਪ ਕਾਮਣਿ=ਇਸਤਰੀ ਹਰਿ=ਹਰੀ ਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਭਾਣੀ=ਭਾ ਗਈ, ਭਾਵ ਚੰਗੀ ਲੱਗੀ ਹੈ।

ਅਨਦਿਨੁ ਗੁਣ ਗਾਵੈ ਨਿਤ ਸਾਚੇ ਕਥੇ ਅਕਥ ਕਹਾਣੀ ॥

ਅਨਦਿਨੁ=ਰਾਤ ਦਿਨ ਨਿਤ=ਨਿਤਾ ਪ੍ਰਤੀ ਸਾਚੇ=ਸੱਚੇ ਦੇ ਗੁਣ=ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਗਾਵੈ=ਗਾਉਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਅਕਥ=ਕਥਨ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਨੂੰ ਕਥੇ=ਕਥਨ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਜੁਗ ਚਾਰੇ ਸਾਚਾ ਏਕੋ ਵਰਤੈ ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਕਿਨੈ ਨ ਪਾਇਆ ॥

ਜੁਗ ਚਾਰੇ=ਸਤਿਜੁਗ, ਤ੍ਰੇਤਾ, ਦੁਆਪੁਰ ਤੇ ਕਲਿਜੁਗ ਇਹਨਾਂ ਚਾਰੇ ਜੁਗਾਂ ਵਿੱਚ ਏਕੋ=ਇੱਕ ਸਾਚਾ=ਸੱਚਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਰਤੈ=ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਪਰ ਬਿਨੁ ਗੁਰ=ਗੁਰਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਨਾ ਪਾਇਆ=ਕਿਸੇ ਨੇ ਭੀ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ।

ਨਾਨਕ ਰੰਗਿ ਰਵੈ ਰੰਗਿ ਰਾਤੀ ਜਿਨਿ ਹਰਿ ਸੇਤੀ ਚਿਤੁ ਲਾਇਆ ॥੩॥

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਨਿ=ਜਿਸਨੇ ਹਰਿ=ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਸੇਤੀ=ਨਾਲ ਚਿਤੁ=ਹਿਰਦੇ ਨੂੰ ਲਾਇਆ=ਲਾਉਣਾ, ਭਾਵ ਜੋੜਨਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਹ ਰੰਗਿ=ਪ੍ਰੇਮ, ਅਨੰਦ ਵਿੱਚ ਰਾਤੀ=ਰੱਤੀ ਤਦਾਕਾਰ ਹੋਈ ਸੁਆਮੀ ਦੇ ਰੰਗਿ=ਅਨੰਦ ਨੂੰ ਰਵੈ=ਭੋਗਦੀ, ਵਾ ਮਾਣਦੀ ਹੈ।

ਕਾਮਣਿ ਮਨਿ ਸੋਹਿਲੜਾ ਸਾਜਨ ਮਿਲੇ ਪਿਆਰੇ ਰਾਮ ॥

ਜਿਸ ਨੂੰ ਪਿਆਰੇ ਸਾਜਨ=ਸੱਜਣ ਰਾਮ=ਰਮੇ ਹੋਏ ਰਾਮ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਜੀ ਮਿਲੇ ਹਨ, ਉਸ ਜਗਿਆਸੂ ਰੂਪ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਸੋਹਿਲੜਾ=ਅਨੰਦ, ਖੇੜਾ ਹੈ।

ਗੁਰਮਤੀ ਮਨੁ ਨਿਰਮਲੁ ਹੋਆ ਹਰਿ ਰਾਖਿਆ ਉਰਿ ਧਾਰੇ ਰਾਮ ॥

ਗੁਰ=ਗੁਰਾਂ ਦੀ ਮਤੀ=ਸਿਖਿਆ ਨਾਲ ਮਨ ਨਿਰਮਲੁ=ਮੈਲ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਭਾਵ ਸ਼ੁਧ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤ ਨੂੰ ਗੁਰ=ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਹਰਿ=ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਨੂੰ ਉਰਿ=ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਧਾਰੇ=ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਰੱਖਿਆ ਹੈ।

ਹਰਿ ਰਾਖਿਆ ਉਰਿ ਧਾਰੇ ਅਪਨਾ ਕਾਰਜੁ ਸਵਾਰੇ ਗੁਰਮਤੀ ਹਰਿ ਜਾਤਾ ॥

ਜਿਸ ਨੇ, ਵਾ—ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਰਿ=ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਉਰਿ=ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਧਾਰੇ=ਧਾਰਨ ਕਰ ਰਾਖਿਆ=ਰੱਖਿਆ ਹੈ, ਉਹਨਾਂ ਗੁਰਮਤੀ=ਗੁਰਮਤੀਆਂ ਨੇ, ਵਾ—ਗੁਰਮਤੀ=ਗੁਰ ਸਿਖਿਆ ਦੁਆਰਾ ਹਰਿ ਜਾਤਾ=ਹਰੀ ਨੂੰ ਜਾਣਿਆ ਹੈ, ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਮੋਖਸ਼ ਰੂਪ ਕਾਰਜ=ਕੰਮ ਸਵਾਰੇ=ਸਵਾਰ ਲਿਆ ਹੈ।

ਪ੍ਰੀਤਮਿ ਮੋਹਿ ਲਇਆ ਮਨੁ ਮੇਰਾ ਪਾਇਆ ਕਰਮ ਬਿਧਾਤਾ ॥

ਜਿਸ ਪ੍ਰੀਤਮਿ=ਪਿਆਰੇ ਨੇ ਮੇਰੇ ਮਨ ਨੂੰ ਮੋਹਿ=ਮੋਹ ਲਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਨੇ ਕਰਮ ਬਿਧਾਤਾ=ਫਲ ਬਰ ਦਾਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਪਾਇਆ=ਪਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰੀਤ ਦਾ ਜੋ ਅਸਪਦ ਰੂਪ ਹੈ ਸੋ ਕਹੀਏ ਪ੍ਰੀਤਮ।

ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵਿ ਸਦਾ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ਹਰਿ ਵਸਿਆ ਮੰਨਿ ਮੁਰਾਰੇ ॥

ਸਤਿਗੁਰੁ=ਨਾਸ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਗੁਰ=ਚੇਤਨ ਸਰੂਪ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਸੇਵਿ=ਸੇਵਾ ਕਰ ਜੋ ਮੁਰਾਰੇ=ਮੁਰ ਦੈਂਤ ਰੂਪ ਅਗਿਆਨ ਦੇ ਵਿਨਾਸ਼ਕ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਕਰਕੇ ਹਰਿ=ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਮੰਨਿ=ਮਨ ਵਿੱਚ ਆ ਕੇ ਵਸਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਸਦਾ ਸੁਖੁ=ਨਿਤ ਸੁਖ ਭਾਵ ਆਤਮਿਕ ਸੁਖ ਪਾਇਆ=ਪਾਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਨਾਨਕ ਮੇਲਿ ਲਈ ਗੁਰਿ ਅਪੁਨੈ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਸਵਾਰੇ ॥੪॥੫॥੬॥

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਚਾਰਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਗੁਰ ਕੈ=ਗੁਰਾਂ ਦੇ ਸਬਦਿ=ਉਪਦੇਸ਼ ਨੇ (ਮਨ, ਬੁੱਧ, ਚਿਤ, ਅਹੰਕਾਰ) ਰੂਪ ਚਤੁਸਟੈ ਅੰਤਹਕਰਨ ਨੂੰ ਸਵਾਰੇ=ਸਵਾਰ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਗੁਰਿ=ਚੇਤਨ ਸਰੂਪ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਮੇਲਿ=ਮੇਲ ਲੈਣਾ ਕੀਤਾ।

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ ॥ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹਿ ॥

ਮੁਖਵਾਕ ਨੰਬਰ ੧੪੯

[ਆਦਿ ਅੰਗ ੭੭੩]

ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੪ ॥ ਹਰਿ ਪਹਿਲੜੀ ਲਾਵ ਪਰਵਿਰਤੀ ਕਰਮ ਦ੍ਰਿੜਾਇਆ ਬਲਿ ਰਾਮ ਜੀਉ ॥
ਬਾਣੀ ਬ੍ਰਹਮਾ ਵੇਦੁ ਧਰਮੁ ਦ੍ਰਿੜਹੁ ਪਾਪ ਤਜਾਇਆ ਬਲਿ ਰਾਮ ਜੀਉ ॥ ਧਰਮੁ ਦ੍ਰਿੜਹੁ ਹਰਿ ਨਾਮੁ
ਧਿਆਵਹੁ ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ ਨਾਮੁ ਦ੍ਰਿੜਾਇਆ ॥ ਸਤਿਗੁਰੁ ਗੁਰੁ ਪੂਰਾ ਆਰਾਧਹੁ ਸਭਿ ਕਿਲਵਿਖ ਪਾਪ
ਗਵਾਇਆ ॥ ਸਰਜ ਅਨੰਦੁ ਹੋਆ ਵਡਭਾਗੀ ਮਨਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਮੀਠਾ ਲਾਇਆ ॥ ਜਨੁ ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ
ਲਾਵ ਪਹਿਲੀ ਆਰੰਭੁ ਕਾਜੁ ਰਚਾਇਆ ॥੧॥ ਹਰਿ ਦੂਜੜੀ ਲਾਵ ਸਤਿਗੁਰੁ ਪੁਰਖੁ ਮਿਲਾਇਆ
ਬਲਿ ਰਾਮ ਜੀਉ ॥ ਨਿਰਭਉ ਭੈ ਮਨੁ ਹੋਇ ਹਉਮੈ ਮੈਲੁ ਗਵਾਇਆ ਬਲਿ ਰਾਮ ਜੀਉ ॥ ਨਿਰਮਲੁ
ਭਉ ਪਾਇਆ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਇਆ ਹਰਿ ਵੇਖੈ ਰਾਮੁ ਹਦੂਰੇ ॥ ਹਰਿ ਆਤਮ ਰਾਮੁ ਪਸਾਰਿਆ ਸੁਆਮੀ
ਸਰਬ ਰਹਿਆ ਭਰਪੂਰੇ ॥ ਅੰਤਰਿ ਬਾਹਰਿ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਏਕੋ ਮਿਲਿ ਹਰਿ ਜਨ ਮੰਗਲ ਗਾਏ ॥ ਜਨ
ਨਾਨਕ ਦੂਜੀ ਲਾਵ ਚਲਾਈ ਅਨਹਦ ਸਬਦ ਵਜਾਏ ॥੨॥ ਹਰਿ ਤੀਜੜੀ ਲਾਵ ਮਨਿ ਚਾਉ ਭਇਆ
ਬੈਰਾਗੀਆ ਬਲਿ ਰਾਮ ਜੀਉ ॥ ਸੰਤ ਜਨਾ ਹਰਿ ਮੇਲੁ ਹਰਿ ਪਾਇਆ ਵਡਭਾਗੀਆ ਬਲਿ ਰਾਮ
ਜੀਉ ॥ ਨਿਰਮਲੁ ਹਰਿ ਪਾਇਆ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਇਆ ਮੁਖਿ ਬੋਲੀ ਹਰਿ ਬਾਣੀ ॥ ਸੰਤ ਜਨਾ ਵਡਭਾਗੀ
ਪਾਇਆ ਹਰਿ ਕਥੀਐ ਅਕਥ ਕਹਾਣੀ ॥ ਹਿਰਦੈ ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਧੁਨਿ ਉਪਜੀ ਹਰਿ ਜਪੀਐ ਮਸਤਕਿ
ਭਾਗੁ ਜੀਉ ॥ ਜਨੁ ਨਾਨਕੁ ਬੋਲੇ ਤੀਜੀ ਲਾਵੈ ਹਰਿ ਉਪਜੈ ਮਨਿ ਬੈਰਾਗੁ ਜੀਉ ॥੩॥ ਹਰਿ ਚਉਥੜੀ
ਲਾਵ ਮਨਿ ਸਹਜੁ ਭਇਆ ਹਰਿ ਪਾਇਆ ਬਲਿ ਰਾਮ ਜੀਉ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਮਿਲਿਆ ਸੁਭਾਇ ਹਰਿ
ਮਨਿ ਤਨਿ ਮੀਠਾ ਲਾਇਆ ਬਲਿ ਰਾਮ ਜੀਉ ॥ ਹਰਿ ਮੀਠਾ ਲਾਇਆ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਭ ਭਾਇਆ ਅਨਦਿਨੁ
ਹਰਿ ਲਿਵ ਲਾਈ ॥ ਮਨ ਚਿੰਦਿਆ ਫਲੁ ਪਾਇਆ ਸੁਆਮੀ ਹਰਿ ਨਾਮਿ ਵਜੀ ਵਾਧਾਈ ॥ ਹਰਿ
ਪ੍ਰਭਿ ਠਾਕੁਰਿ ਕਾਜੁ ਰਚਾਇਆ ਧਨ ਹਿਰਦੈ ਨਾਮਿ ਵਿਗਾਸੀ ॥ ਜਨੁ ਨਾਨਕੁ ਬੋਲੇ ਚਉਥੀ ਲਾਵੈ
ਹਰਿ ਪਾਇਆ ਪ੍ਰਭੁ ਅਵਿਨਾਸੀ ॥੪॥੨॥

ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੪ ॥

ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੂਹੀ ਰਾਗਣੀ ਦੇ ਛੰਤਾਂ ਵਿੱਚ ਅੰਕਿਤ ਹੈ। ਇਸ ਲਾਵਾਂ ਰੂਪ ਬਾਣੀ ਦਾ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਨਾਲ ਪ੍ਰਮਾਰਥ ਅਤੇ ਸੰਸਾਰਕ ਕਾਰਜ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਜੁੜਦਾ ਹੈ। ਦੋਵਾਂ ਕਾਰਜਾਂ ਨੂੰ ਸਫਲ ਕਰਨ ਲਈ ਇਹ ਚਾਰ ਲਾਵਾਂ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਥਾਨਕਾ ਬਾਰੇ ਸੰਪ੍ਰਦਾਈ ਗਿਆਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਥੋੜ੍ਹਾ-ਥੋੜ੍ਹਾ ਭੇਦ ਹੈ, ਪਰ ਸਿਧਾਂਤਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕੋਈ ਵਖਰੇਵਾਂ ਨਹੀਂ।

ਉਥਾਨਕਾ—ਇਕ ਵਾਰ ਐਸਾ ਹੋਇਆ ਕਿ ਇੱਕ ਗ੍ਰਿਹਸਤੀ ਪਰਿਵਾਰ, ਜਿਸ ਦੀ ਲੜਕੀ ਵਿਆਹੁਣ ਯੋਗ ਹੋ ਗਈ, ਤਾਂ ਗ਼ਰੀਬੀ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹੋਰਾਂ ਨਾਲੋਂ ਅਧਿਕ ਚਿੰਤਾ ਹੋਈ। ਇਹ ਪੁਰਸ਼ ਬਹੁਤ ਹੀ ਪ੍ਰੇਮ ਭਾਵਨਾ ਵਾਲਾ ਬੰਦਾ ਸੀ। ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਨੂੰ ਇੱਕ ਲੜਕੇ ਦੀ ਦੱਸ ਪੈ ਗਈ। ਲੜਕੇ ਦੇ ਮਾਂ-ਬਾਪ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਆਪਣੀ ਗ਼ਰੀਬੀ ਦੀ ਹਾਲਤ ਦੱਸੀ ਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਕੇਵਲ ਲੜਕੀ ਹੀ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹਾਂ, ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਦੋਣ ਨੂੰ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ। ਲੜਕੇ ਦੇ ਮਾਂ-ਬਾਪ ਬੜੇ ਚੰਗੇ ਸੁਭਾਅ ਦੇ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਾਜ-ਦਹੇਜ ਦਾ ਲਾਲਚ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਕੇਵਲ ਸੁਸ਼ੀਲ ਕੰਨਿਆ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਯੋਗ ਕੰਨਿਆ ਮਿਲ ਗਈ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਯੋਗ ਵਰ। ਦੋਨਾਂ ਧਿਰਾਂ ਨੇ ਮਿਲ ਕੇ ਵਿਆਹ ਦਾ ਦਿਨ ਮੁਕੱਰਰ ਕਰ ਲਿਆ। ਲੜਕੀ ਦੇ ਪਿਤਾ ਨੇ ਇੱਕ ਫੇਰੇ ਕਰਾਉਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰੋਹਿਤ ਨੂੰ ਘਰ ਸੱਦ ਕੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਲੜਕੀ ਦਾ ਫਲਾਣੇ ਦਿਨ ਦਾ ਜੋ ਵਿਆਹ ਹੈ, ਉਹ ਮੇਰੇ ਗ਼ਰੀਬ

ਦਾ ਕਾਰਜ ਆਪ ਨੇ ਹੀ ਸੰਪੂਰਨ ਕਰਾਉਣਾ। ਲੜਕੀ ਦਾ ਵਿਆਹ, ਫੇਰੇ ਯੋਗ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕਰਵਾ ਦੇਣਾ। ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਲਾਲਚੀ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ੨੫ ਰੁਪਏ ਲਵਾਂਗਾ। ਉਸ ਗਰੀਬ ਪੁਰਸ਼ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪੰਡਿਤ ਜੀ! ਮੈਂ ਗਰੀਬ ਹਾਂ, ਮੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਕੁਝ ਘੱਟ ਲੈ ਲੈਣੇ। ਪਰ ਪੰਡਿਤ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਸਾਡਾ ਫੇਰੇ ਕਰਾਉਣ ਦਾ ਇਤਨਾ ਹੀ ਲਾਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਘੱਟ ਅਸੀਂ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦੇ। ਅਖੀਰ ਗਰੀਬ ਪੁਰਸ਼ ਨੇ ਹਾਂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਜਦੋਂ ਵਿਆਹ ਦਾ ਮੁਕੱਰਰ ਕੀਤਾ ਦਿਨ ਆ ਪਹੁੰਚਿਆ ਤੇ ਬਰਾਤ ਬੁਹੇ 'ਤੇ ਆ ਗਈ ਤਾਂ ਫੇਰਿਆਂ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਨੂੰ ਸੱਦਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਆਪਣੀ ਜ਼ਬਾਨ ਤੋਂ ਮੁਕਰ ਗਿਆ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਮੈਂ ਪੰਜਾਹ ਰੁਪਏ ਲੈ ਕੇ ਫੇਰੇ ਕਰਾਂਵਾਂਗਾ। ਉਹ ਗਰੀਬ ਪੁਰਸ਼ ਬਹੁਤ ਕਲਪਿਆ, ਪਰ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਇਤਨੀ ਹਿੰਮਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਕੁਝ ਕਹਿ ਸਕਦੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦਿਮਾਗੀ ਗੁਲਾਮੀ ਵਿੱਚ ਜਕੜਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਵੀ ਇਸ ਗਰੀਬ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾ ਕੀਤੀ। ਕੁਦਰਤੀ ਇੱਕ ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਿੱਖ ਉਸ ਕਾਰਜ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਭਾਈ ਸੋਢੀ ਸੁਲਤਾਨ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰ, ਤੇਰਾ ਕਾਰਜ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੰਪੂਰਨ ਕਰ ਦੇਣਗੇ। ਇਹ ਗਰੀਬ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚਿਆ ਤੇ ਸਾਰੀ ਵਾਰਤਾ ਕਹਿ ਸੁਣਾਈ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ! ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਪੱਚੀ ਰੁਪਏ ਕਹਿ ਕੇ ਪੰਜਾਹ ਮੰਗਦਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਗਰੀਬੀ ਕਾਰਨ ਲੜਕੀ ਨੂੰ ਵੀ ਜੋ ਦਾਜ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਿਆ। ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਪੰਜਾਹ ਰੁਪਏ ਕਿਥੋਂ ਦਿਆਂ। (ਇਹ ਉਹ ਸਮਾਂ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਇੱਕ ਰੁਪਏ ਦੀ ਮਣ ਕਣਕ ਆ ਜਾਂਦੀ ਸੀ)। ਇਤਨਾ ਕਹਿ ਕੇ ਉਹ ਗਰੀਬ ਰੋ ਪਿਆ। ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵੈਰਾਗ ਵਿੱਚ ਆਏ ਕਿ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਐਸੇ ਲੁਟੇਰੇ ਹੋ ਗਏ ਹਨ? ਇਸੇ ਲਈ ਮੇਰੇ ਗੁਰਦੇਵ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਕਥਨ ਕੀਤਾ ਹੈ:

ਯਥਾ— ਸਸੈ ਸੰਜਮੁ ਗਇਓ ਮੁੜੇ ਏਕੁ ਦਾਨੁ ਤੁਧੁ ਕੁਥਾਇ ਲਇਆ ॥

ਸਾਈ ਪੁੜੀ ਜਜਮਾਨ ਕੀ ਸਾ ਤੇਰੀ ਏਤੁ ਧਾਨਿ ਖਾਧੈ ਤੇਰਾ ਜਨਮੁ ਗਇਆ ॥

[ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੩, ਅੰਗ ੪੩੫]

ਐਸੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦੇ ਲਾਲਚੀ ਅਤੇ ਦੁਸ਼ਟ ਸੁਭਾਅ ਪ੍ਰਤੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤਾ ਹੈ:

ਯਥਾ— ਐਸੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਡੂਬੇ ਭਾਈ ॥ ਨਿਰਪਰਾਧ ਚਿਤਵਹਿ ਭੁਰਿਆਈ ॥

[ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੩੭੨]

ਸੋ, ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਜਦੋਂ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਸੁਣ ਲਈ ਤਾਂ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ, ਭਾਈ ਜੇਠਾ ਜੀ, ਭਾਈ ਪੈੜਾ ਜੀ, ਭਾਈ ਲੰਗਾਹਾ ਜੀ, ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਅਤੇ ਭਾਈ ਸਾਲੋ ਜੀ ਆਦਿਕ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਹ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਬਹੁਤ ਅਨਰਥ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਖਹਿੜਾ ਛੁਡਾਓ, ਬਲਕਿ ਕਈ ਭੋਲੇ-ਭਾਲੇ ਸਿੱਖ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜਾਲ ਵਿੱਚ ਫਸਦੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਵਿਆਹ ਵਾਲਾ ਤਰੀਕਾ ਅਜੇ ਬਹੁਤਾ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਸ਼ਬਦ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਕਰਮਾ ਕਰਨ ਦਾ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਬੰਨ੍ਹੇ ਵਿਆਹ ਦੇ ਨਿਯਮ ਨੂੰ ਮੁਕੰਮਲ ਰੂਪ ਦੇਣ ਲਈ ਉਸ ਗਰੀਬ ਪੁਰਸ਼, ਜਿਸ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਕਾਰਜ ਦੀ ਸੰਪੂਰਨਤਾ ਲਈ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ, ਉਥੇ ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਜਾਚਨਾ ਵੀ ਕੀਤੀ ਤੇ ਸਿੱਖ ਸਜਿਆ। ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਕਹਿਣ ਤੋਂ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ, ਕੋਈ ਐਸੀ ਬਾਣੀ ਰਚ ਦਿਓ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਾਡੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਵਿਆਹ ਵੀ ਹੋਣ ਤੇ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਮਿਲਾਪ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇ। ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਗਰੀਬ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਦੋਵੇਂ ਪਰਿਵਾਰ ਲੜਕੇ ਅਤੇ ਲੜਕੀ ਵਾਲੇ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਆ ਜਾਵੋ। ਦੋਵੇਂ ਧਿਰਾਂ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਪਹੁੰਚ ਗਈਆਂ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਲਾਵਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤੀ ਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੀ ਗੱਦੀ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਕਰਮਾ ਕਰਾਕੇ ਗਰੀਬ ਸਿੱਖ ਦਾ ਕਾਰਜ ਸੰਪੂਰਨ ਕੀਤਾ। ਉਸੇ ਸਮੇਂ ਜਦੋਂ ਇਹ ਸਾਰਾ ਕੌਤਕ ਵਰਤਿਆ ਤਾਂ

ਉਥੇ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰੀ ਜਗਿਆਸੂ ਬੈਠਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਜੀਵ ਰੂਪ ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਪਤੀ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲ ਮਿਲਾਪ ਕਿਵੇਂ ਹੋਵੇ। ਆਤਮਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਮਿਲਾਪ 'ਤੇ ਇਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਾਣੀ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਅੰਤਰੀਵ ਭਾਵ ਜਗਿਆਸੂ ਪ੍ਰਤੀ ਅਤੇ ਬਾਹਰ ਭਾਵ ਗਰੀਬ ਸਿੱਖ ਦੀ ਪੁਤਰੀ ਦੇ ਵਿਆਹ ਦੇ ਨਾਲ ਹੈ। ਇਥੋਂ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਆਹ ਵੇਲੇ ਲਾਵਾਂ ਦੀ ਰੀਤ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਹੋਈ। [ਲਾਵ—ਲਾਵ ਦੇ ਕਈ ਅਰਥ ਹਨ—੧. ਪ੍ਰਕਰਮਾ, ੨. ਸਿਖਿਆ, ੩. ਭੂਮਿਕਾ, ੪. ਲਗਨ। ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਲਾਵ=ਰੱਸੀ ਅਤੇ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਵਿੱਚ ਲਾਵ=ਕੱਟਣਾ, ਫੁੱਲ ਦਾ ਤੋੜਨਾ। ਵਿਆਹ ਹੋਣ ਨਾਲ ਲੜਕੀ ਮਾਪਿਆਂ ਤੋਂ ਜੁਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਰਸਮ ਦਾ ਨਾਮ ਲਾਵ ਪੈ ਜਾਣਾ ਅਸਚਰਜ ਨਹੀਂ ਕਿ ਹੁਣ ਲੜਕੀ ਮਾਪਿਆਂ ਤੋਂ ਫੁੱਲ ਵਾਂਗ ਜੁਦਾ ਹੋ ਕੇ ਪਤੀ ਦੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ।] ਲਾਵਾਂ ਦੀ ਕਥਾ ਵਿੱਚ ਸੰਤ ਗਿਆਨੀ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭਿੰਡਰਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਬਾਹਰ ਚਾਰੇ ਜੁਗਾਂ ਦੀਆਂ ਲਾਵਾਂ ਦਾ ਐਸਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਦਿੱਤਾ ਹੈ :

ਯਥਾ— ਪਹਿਲੀ ਲਾਵ ਸਤਿਜੁਗਿ ਕਹੀ, ਸੀਲ ਸਤ ਸੰਤੋਖ ॥
 ਸਤਿਵਾਦੀ ਰਾਜੇ ਭਏ ਸੁਖੀ ਵਸੈ ਸਭ ਲੋਕ ॥
 ਦੂਜੀ ਲਾਵ ਤ੍ਰੇਤਾ ਕਹੀ ਜਪ ਤਪ ਨੇਮ ਉਦਾਰ ॥
 ਸੀਲਵੰਤ ਰਾਜੇ ਭਏ ਸੁਖੀ ਵਸੈ ਸੰਸਾਰ ॥
 ਤੀਜੀ ਲਾਵ ਦੁਆਪਰ ਕਹੀ ਹੋਮ ਯਗ ਅਰ ਦਾਨ ॥
 ਧਰਮ ਧੁਜ ਰਾਜੇ ਭਏ ਸੁਣਦੇ ਬੇਦ ਪੁਰਾਨ ॥
 ਚਉਥੀ ਲਾਵ ਕਲਜੁਗ ਕਹੀ ਝੂਠ ਕਪਟ ਭਇਓ ਜਾਗ ॥

ਹਰਿ ਪਹਿਲੜੀ ਲਾਵ ਪਰਵਿਰਤੀ ਕਰਮ ਦ੍ਰਿੜਾਇਆ ਬਲਿ ਰਾਮ ਜੀਉ ॥

ਉਸ ਹਰੀ ਰੂਪ ਪਤੀ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਲਾਵ=ਪ੍ਰਕਰਮਾ (ਆਪਣੇ ਇਸ਼ਟ ਦੇਵ ਦੀ), ਪਹਿਲੀ ਸਿਖਿਆ, ਗਿਆਨ ਦੀਆਂ ਭੂਮਿਕਾ ਵਿੱਚੋਂ ਪਹਿਲੀ ਭੂਮਿਕਾ, ਲਗਨ=ਪਹਿਲਾ ਲਗਾਓ। ਪਹਿਲੀ ਭੂਮਿਕਾ ਹਰੀ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਰੂਪ ਪਹਿਲੜੀ ਲਾਵ=ਸਿਖਿਆ, ਭਾਵ ਗਿਆਨ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਭੂਮਿਕਾ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੁਭ ਇੱਛਾ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਕਰਮ ਹੈ, ਉਹ ਰਾਮ ਰੂਪ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਾਇਆ, ਐਸੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੋਂ ਮੈਂ ਬਲਿ=ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ।

ਯਥਾ— ੧. ਬਿਖਿਆ ਬਿਖੇ ਭਈ ਦ੍ਰੇਖਤਾ ਗੁਰ ਤੀਰਥ ਅਨੁਰਾਗ ॥
 ਤਾਂ ਤੇ ਸੁਭ ਇਛਾ ਕਹੀ ਕਥਾ ਸ੍ਰਵਨ ਮਨ ਲਾਗ ॥੯॥ [ਵਿਚਾਰ ਮਾਲਾ, ਅਧਿ: ੩]

੨. ਕਾਮੁ ਕ੍ਰੋਧੁ ਕਾਇਆ ਕਉ ਗਾਲੈ ॥ ਜਿਉ ਕੰਚਨ ਸੋਹਾਗਾ ਢਾਲੈ ॥
 [ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੧, ਅੰਗ ੯੩੨]

ਇਹ ਨਿਸਚੇ ਕਰਕੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਗਿਲਾਨੀ ਕਰਨੀ ਅਤੇ ਸਮਝਣਾ :

ਯਥਾ— ਹਰਿ ਬਿਸਰਤ ਸਦਾ ਖੁਆਰੀ ॥ [ਟੋਡੀ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੭੧੧]

ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਬਿਸ=ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਿੱਚ ਰਤ=ਪ੍ਰੀਤੀ ਕਰਕੇ ਸਦਾ ਹੀ ਖੁਆਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਨਾ ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾ ਵਿਧੀ ਸਹਿਤ ਕਰਨ ਨੂੰ ਮਨ ਦੀ ਸੁਧੀ ਦਾ ਕਾਰਨ ਮੰਨਿਆ ਹੈ, ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਕਥਾ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਤਮ ਹੈ :

ਯਥਾ— ੧. ਨਿਰਗੁਣ ਕਥਾ ਕਥਾ ਹੈ ਹਰਿ ਕੀ ॥ ਭਜੁ ਮਿਲਿ ਸਾਧੁ ਸੰਗਤਿ ਜਨ ਕੀ ॥
 [ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ ੪, ਅੰਗ ੧੬੪]

੨. ਸਭ ਤੇ ਉਤਮ ਹਰਿ ਕੀ ਕਥਾ ॥ ਨਾਮੁ ਸੁਨਤ ਦਰਦ ਦੁਖ ਲਥਾ ॥

[ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੨੬੫]

ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਕਥਾ ਸੁਣਨ ਵਿੱਚ ਮਨ ਦਾ ਲਗਾਉਣਾ, ਇਹਨਾਂ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਸੁਭ ਇੱਛਾ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਇਸ ਦਾ ਨਾਮ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਕਰਮ ਹੈ।

ਬਾਣੀ ਬ੍ਰਹਮਾ ਵੇਦੁ ਧਰਮੁ ਦ੍ਰਿੜਹੁ ਪਾਪ ਤਜਾਇਆ ਬਲਿ ਰਾਮ ਜੀਉ ॥

ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੇ ਵੀ ਆਪਣੀ ਬੇਦਾਂ ਰੂਪ ਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਕਥਨ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਧਰਮ ਨੂੰ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਕਰਕੇ ਪਾਪਾਂ ਨੂੰ ਤਜਣਾ ਕਰੋ, ਵਾ—ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਬ੍ਰਹਮ ਦੇ ਵੇਦ=ਗਿਆਨ ਸੰਬੰਧੀ ਬਾਣੀ ਦੁਆਰਾ ਕਿਹਾ ਕਿ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਕਰਮਾਂ ਰੂਪ ਧਰਮ ਨੂੰ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਕਰਕੇ ਪਾਪ ਨੂੰ ਤਜਣਾ ਕਰੋ। ਵਾ—ਜੋ ਬ੍ਰਹਮਾ=ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਪੂਰਬਕ ਗਿਆਨ ਸਰੂਪ ਦੀ ਪ੍ਰਤਿਪਾਦਕ ਬਾਣੀ ਹੈ, ਉਸ ਦੁਆਰਾ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪਾਪਾਂ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਧਰਮ ਨੂੰ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਕਰੋ ਅਤੇ ਰਾਮ=ਰਮੇ ਹੋਏ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਜੀ ਤੋਂ ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਣਾ ਕਰੋ।

ਧਰਮੁ ਦ੍ਰਿੜਹੁ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਧਿਆਵਹੁ ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ ਨਾਮੁ ਦ੍ਰਿੜਾਇਆ ॥

ਸੈ ਧਰਮ ਨੂੰ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਕਰੋ

ਯਥਾ— ਸੰਤ ਕਾ ਮਾਰਗੁ ਧਰਮ ਕੀ ਪਉੜੀ ਕੋ ਵਡਭਾਗੀ ਪਾਏ ॥ [ਸੋਰਠਿ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੬੨੨]

ਅਤੇ ਹਰਿ=ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਧਿਆਉਣਾ ਕਰੋ, ਜਿਸ ਨਾਮ ਨੂੰ ਚਾਰੇ ਬੇਦ, ਛੇ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਅਤੇ ਸਤਾਈ ਸਿਮ੍ਰਿਤੀਆਂ ਨੇ ਵੀ ਦ੍ਰਿੜਾਇਆ=ਪੱਕਾ ਕਰਾਇਆ ਹੈ।

ਯਥਾ— ਸਿਮ੍ਰਿਤਿ ਬੇਦ ਪੁਰਾਣ ਪੁਕਾਰਨਿ ਪੋਥੀਆ ॥ ਨਾਮ ਬਿਨਾ ਸਭਿ ਕੁਝੁ ਗਾਲੀ ਹੋਛੀਆ ॥

[ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੭੬੧]

ਧਰਮ—ਧਰਮ ਦੇ ੧੦ ਚਿੰਨ੍ਹ ਕਥਨ ਕੀਤੇ ਹਨ :

ਯਥਾ— ੧. ਖਿਆ ਅਹਿੰਸਾ ਦਯਾ ਮ੍ਰਿਦ ਸਤ ਬਚਨ ਤਪ ਦਾਨ ॥

ਸੀਲ ਸੋਚ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਬਿਨਾ ਧਰਮ ਲਿੰਗ ਦਸ ਜਾਨ ॥੧੦॥ [ਸਾਰਕੁਤਾਵਲੀ, ਅਧਿ: ੧]

੨. ਇੰਦ ਬਿਨਾ ਜਿਉਂ ਮੰਦ ਨਿਸਿ, ਮੰਦ ਕੰਜ ਬਿਨ ਤਾਲ ॥

ਜੀਵ ਮੰਦ ਤਿਉ ਧਰਮ ਬਿਨ ਤਾਂਤੇ ਧਰਮ ਨ ਟਾਲ ॥੧੪॥ [ਸਾਰਕੁਤਾਵਲੀ, ਅਧਿ: ੧]

੩. ਸਰਬ ਧਰਮ ਮਹਿ ਸ੍ਰੇਸਟ ਧਰਮੁ ॥ ਹਰਿ ਕੋ ਨਾਮੁ ਜਪਿ ਨਿਰਮਲ ਕਰਮੁ ॥

[ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੨੬੬]

੪. ਧਰਮ ਕਰਮ ਪੂਰੇ ਸਤਿਗੁਰੁ ਪਾਈ ਹੈ ॥

[ਸਵਈਏ ਮਹਲੇ ਚਉਥੇ ਕੇ, ਅੰਗ ੧੩੯੮]

ਸਤਿਗੁਰੁ ਗੁਰੁ ਪੁਰਾ ਆਰਾਧਹੁ ਸਭਿ ਕਿਲਵਿਖ ਪਾਪ ਗਵਾਇਆ ॥

ਗੁਰੁ=ਪੂਜਨੀਕ ਪੂਰੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੂੰ ਆਰਾਧਹੁ=ਯਾਦ ਕਰਨਾ ਕਰੋ, ਵਾ—ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੁਆਰੇ ਗੁਰੁ=ਪੂਜਨੀਕ ਪੂਰੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਅਰਾਧਨਾ ਕਰੋ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਰਾਧਿਆ ਹੈ, ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਚਾਰੇ ਕਿਲਵਿਖ ਅਤੇ ਅਨੰਤ ਹੀ ਪਾਪਾਂ ਨੂੰ ਗਵਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। [ਕਿਲਵਿਖ=ਕਿਲ=ਨਿਸਚੇ ਕਰਕੇ ਜੋ ਵਿਖ=ਵਿਹੁ ਵਰਗੇ ਪਾਪ ਹਨ, ਉਹ ਗਵਾ ਦਿੱਤੇ ਹਨ] ਚਾਰ ਕਿਲਵਿਖਾਂ ਦੇ ਹੋਰ ਵੀ ਪ੍ਰਮਾਣ ਆਏ ਹਨ :

ਯਥਾ— ਚਾਰੇ ਕਿਲਵਿਖ ਉਨਿ ਅਘ ਕੀਏ ਹੋਆ ਅਸੁਰ ਸੰਘਾਰੁ ॥ [ਸਿਰੀਰਾਗ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੭੦]

ਚਾਰ ਕਿਲਵਿਖਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ :

ਯਥਾ— ਬ੍ਰਹਮਣ ਕੈਲੀ ਘਾਤੁ ਕੰਵਕਾ ਅਣਚਾਰੀ ਕਾ ਧਾਨੁ ॥ [ਸਲੋਕ ਮਹਲਾ ੩, ਅੰਗ ੧੪੧੩]

ਸਹਜ ਅਨੰਦੁ ਹੋਆ ਵਡਭਾਗੀ ਮਨਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਮੀਠਾ ਲਾਇਆ ॥

ਉਸ ਵਡਭਾਗੀ=ਵੱਡੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੇ ਜਗਿਆਸੂ ਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਸਹਜੇ ਹੀ ਅਨੰਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਹਰਿ=ਹਰ ਇੱਕ ਵਿੱਚ ਵਿਆਪਕ ਹਰਿ=ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਮਿੱਠਾ ਲਗਿਆ ਹੈ।

ਜਨੁ ਕਰੈ ਨਾਨਕੁ ਲਾਵ ਪਹਿਲੀ ਆਰੰਭੁ ਕਾਜੁ ਰਚਾਇਆ ॥੧॥

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਆਤਮਾ-ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਮਿਲਾਪ ਰੂਪ ਕਾਰਜ ਦੇ ਆਰੰਭ ਵਿੱਚ ਸ਼ੁਭ ਇੱਛਾ ਰੂਪ ਪਹਿਲੀ ਲਾਵ=ਪ੍ਰਕਰਮਾ, ਸਿਖਿਆ, ਭੂਮਿਕਾ ਨੂੰ ਰਚਾਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਹਰਿ ਦੂਜੜੀ ਲਾਵ ਸਤਿਗੁਰੁ ਪੁਰਖੁ ਮਿਲਾਇਆ ਬਲਿ ਰਾਮ ਜੀਉ ॥

ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਣ ਯੋਗ ਰਾਮ=ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਦੂਜੜੀ=ਦੂਜੀ ਲਾਵ=ਪ੍ਰਕਰਮਾ, ਸਿਖਿਆ, ਭੂਮਿਕਾ ਜੋ ਸ਼ੁਭ ਵਿਚਾਰ ਹੈ, ਸਤਿਗੁਰੁ ਪੁਰਖ ਨੇ ਉਸ ਨਾਲ ਮਿਲਾਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਯਥਾ— ਦੂਜੀ ਕਹੀ ਸੁ ਬਿਚਾਰਨਾ ਉਪਜਯੋ ਤੱਤ ਬਿਚਾਰ ॥

ਏਕੰਤ ਹੈ ਸੋਧਨ ਲਗਯੋ ਕੋ ਹੰ ਕੋ ਸੰਸਾਰ ॥੧॥

[ਵਿਚਾਰ ਮਾਲਾ, ਅਧਿ: ੩]

ਸ਼ੁਭ ਵਿਚਾਰ ਦੁਆਰਾ ਇਕਾਂਤ ਜਗ੍ਹਾ ਵਿੱਚ ਬੈਠ ਕੇ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਨ ਲੱਗ ਪਿਆ ਕਿ ਹੰ=ਮੈਂ ਕੌਣ ਹਾਂ? ਤੇ ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਕੀ ਹੈ? ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਇਹ ਨਿਸਚੇ ਕੀਤਾ ਕਿ ਮੈਂ ਸਰੀਰ ਨਹੀਂ ਹਾਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸਰੀਰ ਮੈਲੇ ਪਾਣੀ ਦਾ ਬੁਦਬੁਦਾ ਹੈ।

ਯਥਾ— ੧. ਪਾਨੀ ਮੈਲਾ ਮਾਟੀ ਗੋਰੀ ॥ ਇਸ ਮਾਟੀ ਕੀ ਪੁਤਰੀ ਜੋਰੀ ॥

[ਗਉੜੀ ਕਬੀਰ ਜੀ, ਅੰਗ ੩੩੬]

੨. ਰਕਤੁ ਬਿੰਦੁ ਕਾ ਇਹੁ ਤਨੋ ਅਗਨੀ ਪਾਸਿ ਪਿਰਾਣੁ ॥

[ਸਿਰੀਰਾਗ ਮਹਲਾ ੧, ਅੰਗ ੬੩]

੩. ਰਕਤੁ ਬਿੰਦੁ ਕਰਿ ਨਿੰਮਿਆ ਅਗਨਿ ਉਦਰ ਮਝਾਰਿ ॥

[ਵਾਰ ਜੈਤਸਰੀ ਮ: ੫, ਅੰਗ ੭੦੬]

ਅਤੇ ਸੰਸਾਰ ਵੀ ਪੂੰਏ ਦੇ ਪਹਾੜ ਵਾਂਗ ਨਾਸ਼ਵੰਤ ਹੈ।

ਯਥਾ— ਇਹੁ ਜਗੁ ਧੁਏ ਕਾ ਪਹਾਰ ॥ ਤੈ ਸਾਚਾ ਮਾਨਿਆ ਕਿਹ ਬੀਚਾਰਿ ॥

[ਬਸੰਤ ਮਹਲਾ ੯, ਅੰਗ ੧੧੯੬]

ਨਿਰਭਉ ਭੈ ਮਨੁ ਹੋਇ ਹਉਮੈ ਮੈਲੁ ਗਵਾਇਆ ਬਲਿ ਰਾਮ ਜੀਉ ॥

ਜਦੋਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਭੈਅ ਮਨ ਵਿੱਚ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਹੋਰ ਭੈਆਂ ਵਲੋਂ ਨਿਰਭਉ ਹੋ ਗਏ ਤੇ ਹੰਗਤਾ, ਮਮਤਾ ਰੂਪ ਮੈਲ ਨੂੰ ਗਵਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਰਾਮ=ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਰੂਪ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੋਂ ਮੈਂ ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ। ਵਾ—ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਣ ਯੋਗ ਰਾਮ=ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਜੀ ਦੇ ਭੈ=ਡਰ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਮਨ ਨਿਰਭਉ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਡਰ ਨੂੰ ਧਾਰ ਕੇ ਹਉਮੈ ਦੀ ਮੈਲ ਨੂੰ ਗਵਾਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਨਿਰਮਲੁ ਭਉ ਪਾਇਆ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਇਆ ਹਰਿ ਵੇਖੈ ਰਾਮੁ ਹਦੁਰੇ ॥

ਨਿਰਮਲੁ=ਮੈਲ ਰਹਿਤ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਭੈ=ਡਰ ਨੂੰ ਪਾ ਕੇ ਜਿਸ ਨੇ ਹਰਿ=ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਗਾਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਸਨੇ ਰਾਮ=ਰਮੇ ਹੋਏ ਹਰਿ=ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਹਦੁਰੇ=ਸਨਮੁਖ, ਸਮੀਪ ਦੇਖਿਆ ਹੈ।

ਹਰਿ ਆਤਮ ਰਾਮੁ ਪਸਾਰਿਆ ਸੁਆਮੀ ਸਰਬ ਰਹਿਆ ਭਰਪੂਰੇ ॥

ਰਾਮੁ=ਰਮੇ ਹੋਏ ਹਰਿ=ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਆਤਮ=ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਪਸਾਰਾ ਪਸਾਰਿਆ ਹੈ, ਪੁਨਾ ਉਹ ਸੁਆਮੀ ਸਾਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਭਰਪੂਰੇ=ਪਰੀ-ਪੂਰਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਅੰਤਰਿ ਬਾਹਰਿ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਏਕੋ ਮਿਲਿ ਹਰਿ ਜਨ ਮੰਗਲ ਗਾਏ ॥

ਸਰੀਰ ਦੇ, ਅਥਵਾ:—ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਦੇ ਅੰਦਰ ਬਾਹਰ ਜੋ ਇੱਕ ਹਰੀ ਪ੍ਰਭੂ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਸੰਤ ਜਨਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਅਸੀਂ ਉਸਦੇ ਮੰਗਲ=ਖੁਸ਼ੀ ਦੇ ਗੀਤ, ਭਾਵ ਖੁਸ਼ੀ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਗਾਉਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਜਨ ਨਾਨਕ ਦੂਜੀ ਲਾਵ ਚਲਾਈ ਅਨਹਦ ਸਬਦ ਵਜਾਏ ॥੨॥

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਪਤੀ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵਾਸਤੇ ਸੁਭ ਵਿਚਾਰਨਾ, ਸੁਭ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨੇ ਰੂਪ ਦੂਜੀ ਲਾਵ=ਪ੍ਰਕਰਮਾ, ਭੂਮਿਕਾ, ਸਿਖਿਆ ਚਲਾਈ=ਚਲਾਉਣਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ਤੇ ਅਨਹਦ=ਇੱਕ ਰਸ ਨਾਮ ਰੂਪ ਸ਼ਬਦ ਵਜਾਏ=ਉਚਾਰਨਾ ਕੀਤੇ।

ਹਰਿ ਤੀਜੜੀ ਲਾਵ ਮਨਿ ਚਾਉ ਭਇਆ ਬੈਰਾਗੀਆ ਬਲਿ ਰਾਮ ਜੀਉ ॥

ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਣ ਯੋਗ ਜੋ ਰਾਮ ਹੈ ਹਰਿ=ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਪਤੀ ਜੀ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵਾਸਤੇ ਤੀਜੜੀ=ਤੀਜੀ ਲਾਵ=ਪ੍ਰਕਰਮਾ, ਸਿਖਿਆ, ਭੂਮਿਕਾ=ਤਨੂ ਮਾਨਸਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਵੈਰਾਗੀਆਂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਮਨ ਵਿੱਚ ਚਾਉ=ਉਤਸ਼ਾਹ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਤਨੂ ਮਾਨਸਾ— ਤਨੂ ਮਾਨਸਾ ਸੁ ਤੀਸਰੀ ਮਨ ਕੋ ਪ੍ਰਤ ਅਹਾਰ ॥

ਥਿਰ ਹੈ ਸੁਧ ਸਰੂਪ ਕੀ ਰਾਖੈ ਨਿਤ ਸੰਭਾਰ ॥੧੨॥

[ਵਿਚਾਰ ਮਾਲਾ, ਅਧਿ: ੩]

ਮਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤ ਆਹਾਰ=ਰੋਕਣਾ, ਰੋਕ ਕੇ ਸੂਖਮ ਕਰਨਾ, ਇਸੇ ਦਾ ਨਾਮ ਤਨੂ ਮਾਨਸਾ ਹੈ।

ਸੰਤ ਜਨਾ ਹਰਿ ਮੇਲੁ ਹਰਿ ਪਾਇਆ ਵਡਭਾਗੀਆ ਬਲਿ ਰਾਮ ਜੀਉ ॥

ਹੇ ਭਾਈ! ਹਰਿ=ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਜੀ ਦੇ ਸੰਤ ਜਨਾਂ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਮੇਲਣਾ ਕਰ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਡਭਾਗੀ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਣ ਯੋਗ ਰਾਮ=ਰਮੇ ਹੋਏ ਹਰਿ=ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਪਾਇਆ=ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਨਿਰਮਲੁ ਹਰਿ ਪਾਇਆ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਇਆ ਮੁਖਿ ਬੋਲੀ ਹਰਿ ਬਾਣੀ ॥

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸਤ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਨਿਰਮਲੁ=ਮੈਲ ਰਹਿਤ ਸੁਧ ਸਰੂਪ ਹਰਿ=ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਪਾਇਆ=ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰਿ=ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਗਾਇਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮੁਖਿ=ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਹਰਿ=ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਨਾਮ ਰੂਪ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਬੋਲਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ :

ਸੰਤ ਜਨਾ ਵਡਭਾਗੀ ਪਾਇਆ ਹਰਿ ਕਥੀਐ ਅਕਥ ਕਹਾਣੀ ॥

ਸੰਤ ਜਨਾਂ ਦਾ ਸੰਗ ਵਡਭਾਗੀ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਪਾਇਆ=ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਸਤਿਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਅਕੱਥ ਹਰੀ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਨੂੰ ਕਥੀਐ=ਕਥਨ ਕਰੋ।

ਹਿਰਦੈ ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਯੁਨਿ ਉਪਜੀ ਹਰਿ ਜਪੀਐ ਮਸਤਕਿ ਭਾਗੁ ਜੀਉ ॥

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਰਿ=ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਜਪਿਆ ਹੈ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮ ਦੀ ਯੁਨ ਉਪਜੀ=ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਹੈ, ਭਾਵ ਬ੍ਰਹਮਾਕਾਰ ਬਿਰਤੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਪਰ ਹਰਿ=ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਉਹ ਜਪਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਮਸਤਕ ਦੇ ਭਾਗ ਉਤਮ ਹੋਣ।

ਜਨੁ ਨਾਨਕੁ ਬੋਲੇ ਤੀਜੀ ਲਾਵੈ ਹਰਿ ਉਪਜੈ ਮਨਿ ਬੈਰਾਗੁ ਜੀਉ ॥੩॥

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹਰਿ=ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵਾਸਤੇ 'ਤਨੂ ਮਾਨਸਾ ਰੂਪ' ਤੀਜੀ ਲਾਵੈ=ਤੀਜੀ ਪ੍ਰਕਰਮਾ, ਵਾ—ਤੀਜੀ ਸਿਖਿਆ, ਵਾ—ਤੀਜੀ ਭੂਮਿਕਾ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਬੈਰਾਗ ਉਪਜੈ=ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਹਰਿ ਚਉਥੜੀ ਲਾਵ ਮਨਿ ਸਹਜੁ ਭਇਆ ਹਰਿ ਪਾਇਆ ਬਲਿ ਰਾਮ ਜੀਉ ॥

ਹਰਿ=ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਪਤੀ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵਾਸਤੇ ਚਉਥੜੀ ਲਾਵ=ਚੌਥੀ ਪ੍ਰਕਰਮਾ, ਵਾ—ਚੌਥੀ ਸਿਖਿਆ, ਵਾ—ਚੌਥੀ ਭੂਮਿਕਾ 'ਸਤ੍ਰੁਪਦ' ਹੈ, ਅਰਥਾਤ ਤੁਰੀਆ ਪਦ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਅਪ੍ਰੋਖ ਸਹਜੁ=ਗਿਆਨ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਗਿਆਨ ਕਰਕੇ ਹੀ ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਣ ਯੋਗ ਰਾਮ=ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਜੀ ਨੂੰ ਪਾਇਆ=ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ।

ਸਤ੍ਰੁਪਦ— ਚਤੁਰਥ ਸਤ੍ਰੁਪਤਿ ਯਿਹ ਅਨਭਵ ਉਦੈ ਅਭੰਗ ॥

ਆਤਮ ਜਗੁ ਦਰਸਿਓ ਭਲੇ ਜਿਉ ਮਧ ਸਿੰਧੁ ਤਰੰਗ ॥੧੩॥

[ਵਿਚਾਰ ਮਾਲਾ, ਅਧਿ: ੩]

ਗੁਰਮੁਖਿ ਮਿਲਿਆ ਸੁਭਾਇ ਹਰਿ ਮਨਿ ਤਨਿ ਮੀਠਾ ਲਾਇਆ ਬਲਿ ਰਾਮ ਜੀਉ ॥

ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਗੁਰਮੁਖਿ=ਮੁਖੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਣ ਯੋਗ ਰਾਮ=ਪਿਆਰੇ ਹਰਿ=ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਜੀ ਦਾ ਨਾਮ ਮਨ-ਤਨ ਵਿੱਚ ਮੀਠਾ=ਪਿਆਰਾ ਲਗਾਇਆ, ਤਾਂ ਹਰਿ=ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੀ ਆ ਕੇ ਮਿਲ ਪਿਆ।

ਹਰਿ ਮੀਠਾ ਲਾਇਆ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਭ ਭਾਇਆ ਅਨਦਿਨੁ ਹਰਿ ਲਿਵ ਲਾਈ ॥

ਜਿਸਨੂੰ ਹਰਿ=ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਮਿੱਠਾ ਲਗ ਆਇਆ ਹੈ ਤੇ ਅਨਦਿਨੁ=ਰਾਤ ਦਿਨ ਹਰਿ=ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਵਿੱਚ ਬਿਰਤੀ ਜੋੜੀ ਹੈ, ਉਹ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਭ ਨੂੰ ਭਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ

ਮਨ ਚਿੰਦਿਆ ਫਲੁ ਪਾਇਆ ਸੁਆਮੀ ਹਰਿ ਨਾਮਿ ਵਜੀ ਵਾਧਾਈ ॥

ਉਸਨੇ ਸੁਆਮੀ=ਮਾਲਕ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਰੂਪ ਮਨੁ ਚਿੰਦਿਆ=ਮਨ ਇਛਤ ਫਲ ਪਾਇਆ=ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਮਿ=ਨਾਮੀ ਹਰੀ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਅਨੰਦ ਦੀ ਵਾਧਾਈ ਵਜੀ ਹੈ।

ਹਰਿ ਪ੍ਰਭਿ ਠਾਕੁਰਿ ਕਾਜੁ ਰਚਾਇਆ ਧਨ ਹਿਰਦੈ ਨਾਮਿ ਵਿਗਾਸੀ ॥

ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਹਰੀ ਪ੍ਰਭੂ ਜੋ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਠਾਕੁਰਿ=ਮਾਲਕ ਹੈ, ਉਸਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ ਕਾਜ=ਕਾਰਜ, ਭਾਵ ਵਿਆਹ ਰਚਾਇਆ ਤਾਂ ਜਗਿਆਸੂ ਰੂਪ ਇਸਤਰੀ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਨਾਮੀ ਦੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਜਪ ਕੇ ਵਿਗਾਸੀ=ਅਨੰਦ ਸਹਿਤ ਹੋਈ।

ਜਨੁ ਨਾਨਕੁ ਬੋਲੇ ਚਉਥੀ ਲਾਵੈ ਹਰਿ ਪਾਇਆ ਪ੍ਰਭੁ ਅਵਿਨਾਸੀ ॥੪॥੨॥

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਚਉਥੀ ਲਾਵੈ=ਚੌਥੀ ਪ੍ਰਕਰਮਾ, ਵਾ—ਚੌਥੀ ਸਿਖਿਆ, ਵਾ—ਚੌਥੀ ਭੂਮਿਕਾ ਜੋ ਤੁਰੀਆ ਪਦ ਹੈ, ਉਸ ਵਿੱਚ ਜਗਿਆਸੂ ਰੂਪ ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਅਵਿਨਾਸੀ ਹਰੀ ਪ੍ਰਭੂ ਰੂਪ ਪਤੀ ਨੂੰ ਪਾਇਆ=ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਾਰ ਲਾਵਾਂ ਉਚਾਰ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪ੍ਰਤੱਖ ਉਸ ਗਰੀਬ ਸਿੱਖ ਦੀ ਲੜਕੀ ਦਾ ਵਿਆਹ ਕਰਕੇ, ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਦੇ ਕੇ ਘਰ ਨੂੰ ਤੋਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਜਗਿਆਸੂ ਰੂਪ ਲੜਕੀ ਦਾ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਰੂਪ ਪਤੀ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਕੇ, ਭਾਵ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਰਾ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ ਤੋਰ ਦਿੱਤਾ।

ਨੋਟ—ਇਹ ਚਾਰ ਲਾਵਾਂ ਚਾਰ ਅਵਸਥਾ ਵਤ ਹਨ, ਵਾ—ਪਹਿਲੀਆਂ ਤਿੰਨ ਸੁਭ ਇਛਾ, ਸੁਵਿਚਰਨਾ, ਤਨੁ ਮਾਨਸਾ ਹਨ ਤੇ ਬਾਕੀ ਚੌਥੀ ਸਤ੍ਰੁਪਤਿ ਅਤੇ ਤੁਰੀਆ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਭੇਦ ਨਹੀਂ।

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ ॥ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹਿ ॥